

İSLÂM MİRAS HUKUKU İLE İLGİLİ TERİMLER

Prof.Dr.Mehmet ŞENER

A) Giriş:

Bir dilin temel yapısını oluşturan kelime ve kavramlar ile bunlardan meydana gelen cümleler, insan zihninde oluşan fikir ve düşüncelerin dışa yansımaları ve insan oğlunun birbiriyle anlaşmasını sağlayan en önemli araçlardır.

Her milletin bir dili olduğu gibi, her ilim dalının da bir dili vardır ki, bu da o ilmin temel taşı oluşturan terim ve ıstılahlardır. Hangi ilim ve branşta olursa olsun, ilmî araştırma yapan kimselerin, ilgi alanına giren ilim dalının dilini; terim ve ıstılahlarını bilmesi ve onlara vâkıf olması gerekir. Terminolojisini bilmediği bir branşta kişinin, söz sahibi olması mümkün olmadığı gibi, fâhiş hatalar yapması da kaçınılmazdır.

Binaenaleyh, İslâmî ilimlerden biri olan İslâm hukukunun da kendine has bir dili, bir terminolojisi vardır. Özellikle şer'î ve amelî hükümleri kendine konu edinen bu ilim dalının mensupları, diğer ilim dallarındaki araştırmacılar gibi, kendi alanlarıyla ilgili terimleri bilmek zorundadırlar. Bu konuda titiz olmayan, bunları önemsemeyen kimseler, bir takım yanlış neticeler elde edebileceği gibi, dînin esasına aykırı bir hükme de varabilirler ki bu, ilim ve din adına hem dünyevî, hem uhrevî sorumluluk doğuracak bir husustur.

Verâset yoluyla intikal eden mal ve benzeri şeylerin yani mîrasın Kur'ân ve sünnete göre taksimi demek olan ferâiz, İslâm hukukunun en önemli bölümlerinden birini oluşturur. İnsanların en çok değer verdiği ve doğrudan ferâizin konusunu teşkil eden malların yani terikenin taksimini

yapabilmek ve vârislerin hisselerini belirleyebilmek için, ferâiz terminolojisini gâyet iyi bilmek gerekir. İşte bundan dolayı bu branşın ortak dili olan terimleri tespit edip -açıklayıcı bazı şekiller de koyarak- hazırlamayı uygun gördük. Bunlar ilerde yeniden ele alınıp, genişletilerek, ansiklopedik bir hüviyete sokulabilir. Belki en faydalı olanı da budur.

Hazırlanan bu terimlerin bir kaçı hariç, diğerlerinin hemen hepsinin arapça olması, bunların asıllarının nasıl olduğunu ve nasıl yazıldığını bilmeyi gerektirdiğinden, orijinallerini parantez içinde yazmayı uygun bulduk.

B) Terimler:

A

ADED-İ RUÛS (عدد الرؤس): Şahısların sayıları yani bir mîras meselesinde vâris olan kişilerin sayıları demektir.

AEDLERİN VEFKI (وفق الاعداد): İki sayıdan her birinin bir ortak bölünle yani üçüncü bir sayı ile bölündükten sonra, çıkan sayıya (bölüme) o sayıların VEFKI denir. Örnek: $6:2=3$; $4:2=2$. Bu işlemlerde 6'nın vefkı 3; 4'ün vefkı 2'dir. Buna muvâfakat bi'n-nısf yani iki ile bölünebilme veya iki ile sadeleştirilme de denir.

ÂDÎ İNTİKAL (الانتقال العادي): Arazi-i emîriyye ile vakıf müsakkafât ve müsteğallâtın özel kanunlarına göre intikal hakkı sahiplerine kalması, demektir.

ÂDİLE (العادلة): Hisselerin (sehimlerin), mahrecin yani ortak paydanın toplamına denk olduğunu gösteren meseledir.

AH LE-HÛMÂ (الاخ لها): Ana baba bir oğlan kardeş (öz erkek kardeş).

AH Lİ-EB (الاخ لاب): Baba bir oğlan kardeş.

AH Lİ-ÜM (الاخ لام): Ana bir oğlan kardeş.

AKAR (العتار): Bina, arazi, bağ ve bahçe gibi başka yere nakli mümkün olmayan maldır. Bu tür mallara gayr-i menkul denir. Asıl

akar, arsa ve arazidir. Bina ve ağaçların akar sayılması, üzerinde buldukları yerin tamamlayıcı, mütemmim cüz'ü olmaları yönündendir.

AKRAB (الأقراب): En yakın anlamına gelen akrab, vakıfda, neseb yönünden vakfedene en yakın olan demektir.

el-AKRABU fe'l-AKRAB (الأقراب فالأقراب): Önce en yakın sonra en yakın olan demektir.

AKSA'I-EB (اقصى الاب): En uzak baba demektir.

AMME LE-HÜMÂ (عمة لها): Ana baba bir hala.

AMME Lİ-EB (عمة لاب): Baba bir hala.

ARÂZÎ-İ ÖŞRİYYE (الاراضي العشرية): Memlûk arâziden olan ve öşre tabi yani gelirin onda biri (1/10) hazine hissesine verilen ve üzerinde her türlü mülkiyet tasarrufları cereyan eden arazidir.

ASABE (العصبه): Sözlükte, bir kimsenin baba tarafından olan erkek akrabası anlamına gelen asabe, terim olarak; belirli bir hissesi olmayan ve ashâb-ı ferâiz yani belli hisse sahipleri, hisselerini aldıktan sonra geri kalanı; yalnız buldukları zamanda, terikenin tamamını alan vâristir. Asabe, 1) Asabe-i nesebiyye 2) Asabe-i sebebiyye şeklinde temelde ikiye ayrılır. Asabe-i nesebiyye de 1)Asabe bi-nefsihî 2) Asabe bi-ğayrihî 3) Asabe me'a ğayrihî olarak üçe ayrılır.

ASABE Bİ-ĞAYRİHÎ (عصبه بغيره): Tek başına buldukları zaman yarım (nisîf = 1/2), birden fazla oldukları zaman üçte iki (sülüsân = 3/2) hisse alan kadınların; erkek kardeşleriyle birlikte bulunmaları halidir. Bunlar:

- Ölenin kızının ...ölenin oğlu ile;
- Ölenin kızının oğlunun...ölenin oğlunun oğlu ile;
- Ölenin ana-baba bir kız kardeşinin...ana-baba bir oğlan kardeşi ile;
- Ölenin baba bir kız kardeşinin...baba bir oğlan kardeşi ile beraber bulunmalarıdır.

Örnek: $\frac{2}{\text{Oğul}} \quad \frac{1}{\text{Kız}} \quad \frac{1}{3} \text{ (ortak payda)}$

Bura-

da ölenin kızı, ölenin oğlu ile birlikte bulunduğu için asabe olmuştur. Diğerleri de bunun gibidir.

ASABE Bİ-NEFSİHÎ (عصبه بنفسه): Bizzat asabe yani vasıtasız asabe olan kişidir ki, ölüye nisbetinde araya kadın girmeyen erkektir. Ölünün oğlu ve babası veya oğlunun oğlu (torunu) ve babasının babası (dedesi) gibi.

ASABE ME'A-ĞAYRİHÎ (عصبه مع غيره): Asabeden olmayan bir kadınla beraber buldukları takdirde asabe olan kadınlardır. Bunlar, ölünün kızıyla veya oğlunun kızıyla ya da oğlunun oğlunun...kızıyla bulunan, ana-baba bir kız kardeşlerdir.

ASABE-İ NESEBİYYE (عصبه نسبه): Ölünün neseb (kan) akrabası, hısımlı olan kişilerdir. Üçe ayrılır:

- 1) Asabe bi-nefsihî,
- 2) Abase bi-ğayrihî,
- 3) Asabe me'a-ğayrihî.

ASABE-İ SEBEBİYYE (عصبه سببه): Köle âzâd etme gibi bir sebepten doğan asabeliktir. Mevlâ'l-'itâka ile onun bi-nefsihî asabesinden olan erkeklerdir. Meselâ: Âzâd olunan bir köle veya cârîye öldüğü zaman, nesebî asabesi yoksa, asabesi, onu âzâd eden (mûtik) şahıs olur. Mûtik önceden ölmüş ise, bunun nesebî asabesi kendi yerine geçer.

ASHÂB-I FERÂİZ (اصحاب الفرائض): Mîrastaki hisseleri nass ile belirlenen vârislerdir. Bunlar, dördü erkek; sekizi kadın toplam on iki kişidir.

ASHÂB-I REDD (اصحاب الرد): Neseb yönüyle ashâb-ı ferâizden olan ve kendilerinden başka asabe bulunmadığı takdirde, hem belirli hisseler, hem de kalan hisseleri red yoluyla almayı hak edenlerdir. Zevce veya zevce ile bulunan kız gibi. Misal:

1	2	1
Rubu	Nısf / Kalan	_____
Koca	Kız	4

ASL-I MES'ELE (اصل المسئلة): Bir mîras meselesinde sehimlerin (hisselerin) mahreci olan ve sehimleri tamamen içine alan miktar, mahrec yani ortak paydadır.

ATİK (العتيق): Bk. Mutak.

AVL (العول): Vârislerin hisseleri toplamının, mahrecin toplamını aşması, yani hisseler toplamının, mahrecten fazla, büyük olması demektir.

AVLIYYE (العولية): Hisselerin, mahrecin toplamından fazla olduğunu gösteren meseledir. Misal:

3	4		
Nısıf	Sülûsan		
Zevc	Kız Kardeş	Kız Kardeş	6
	ab	ab	(Avli) 7

B

BATIN (البطن): Sözlükte, karın ve kabileden küçük olan oba anlamlarına gelen batın, terim olarak, nesebde derece demektir.

BATNEN BA'DE BATNIN (بطنا بعد بطن): Nesilde derece derece anlamında olan bu terim; vakıfta, sırayı gösteren bir ifadedir.

BENU'I-AHYÂF (بنو الاخفاء): Ana bir erkek ve kız kardeşlerdir ki, bunlara "evlâdü'l-ümm" de denir. Bunlardan ana bir erkek kardeşe "ah li-üm" (اخ لام); ana bir kız kardeşe "uht li-üm" (اخت لام) denir.

BENU'I-'ALLÂT (بنو الاملات): Baba bir erkek ve kız kardeşler demektir ki, bunlardan baba bir erkek kardeşe "ah li-eb" (اخ لاب); baba bir kız kardeşe "uht li-eb" (اخت لاب) denir.

BENU'I-A'YÂN (بنو الاعيان): Ana baba bir erkek ve kız kardeşlerdir ki, bunlardan ana baba bir erkek kardeşe "ah li-ebeveyn" (اخ لابين); ana baba bir kız kardeşe "uht li-ebeveyn" (اخت لابين) denir.

BEYTÜ'I-MAL (بيت المال): İslâm devletinin hazînesi demektir.

BİNT (البنت): Öz kız, ölenin öz kızı.

BİNTÜ'İ-İBN (بنت الابن): Oğlun kızı, ölenin oğlunun kızı

C

CEDD-İ SAHÎH (الجد الصحيح): Ölüye nisbetinde araya kadın girmeyen dede (ced)dir. Babanın babası, babanın babasının babası, "ebü'l-eb" (اب الاب) veya "ebü ebi'l-eb" (اب اب الاب) gibi ki, bu ashâb-ı ferâizdendir.

CEDDE-İ SAHÎHA (الجدة الصحيحة): Ölüye nisbetinde araya cediti fâsit girmeyen nine (cedde)dir. Ölüye nisbeti ister kadınlar, ister erkekler isterse her ikisi vasıtasıyla olsun, eşittir.

CEDD-İ FÂSİD (الجد الفاسد): Ölüye nisbetinde araya ana (ümm) giren dede (ced)dir. Ananın babası, babanın anasının babası gibi ki, bu zevi'l-erham'dandır.

D

DERECE-İ KARÂBET (درجة القرابة): Yakınlık derecesi veya derecede yakınlık, yani ölüye vâsita yönünden yakınlık demektir. Meselâ: Ölenin oğlu, kendisine oğlunun oğlundan daha yakındır.

DÎNAR (الدينار): On şer'î dirhem. On şer'î dirhem miktarındaki halis gümüş kıymetinde olan altındır. Bir miskal ağırlığında olan altın paraya dînar denir.

DİRHEM (الدرهم): Farazî olarak "kıyye" adı verilen bir ağırlığın dörtyüzde biridir (1/400).

E

EKBER-İ EVLÂD (اكبر الاولاد): Çocukların en büyüğü demektir. Büyük çocuklar ikiz olarak doğmuş ise, önce dünyaya gelen büyük sayılır.

ENSÂB (الانساب): Bk. Erhâm.

ERHÂM (الارحام): Döl yatağı, akrabalık, hısımlık anlamına gelen "rahim" kelimesinin çoğuludur. Âl ve ehl-i beyt, erhâm ve ensab da aynı anlamdadır.

ES'ÂR (الاسعار): Bk. Narh.

EVLÂD-I BÛTÛN (اولاد البطون): Bir kimsenin kız çocuklarının, erkek ve kız çocukları demektir.

EVLÂD-I SULBİYYE (الاولاد الصلبة): Bir kimsenin öz çocuklarıdır. Torunlara bu isim verilmez.

EVLÂD-I ZÛKÛR (الاولاد الاكوار): Erkek çocuklar demektir. Evlâd-ı evlâd-ı zûkûr ise, erkek ve kız çocuklarının erkek çocukları anlamına gelir.

EYTÂM (اليتام): Yetimin çoğuludur. Yetim, kız olsun oğlan olsun, babası ölen çocuktur, yani babası ölen kız veya oğlan çocuğuna yetim denir.

EYYİM (الایم): Kocası olmayan kadındır. Dul olsun veya hiç evlenmemiş olsun, aynıdır. Çoğulu "eyâmâ" (الایامی) dir.

F

FÂRİZÎ (الفارضي): Vârislerin hisselerini takdir ve tayin eden, belirleyen hâkim demektir

FERÂĞ (الفراغ): Vakıf ıstılahı olarak: Bir kimsenin müsakkafât ve müsteğallât-ı mevkûfede olan "tasarruf hakkını başkasına terk etmesi ve vermesi" demektir.

FERÂİZ (الفرائض): Ferîzanın çoğuludur. Ferîza, takdir olunan, miktarı belirtilen şeydir. Mirasta ise, yarım, dörtte bir, sekizde bir ve üçte bir gibi, miktarı belirlenen hisse, sehim, pay demektir.

FERÂİZÎ (الفرائضي): Bk. Ferazî.

FERAZÎ (الفرضي): Ferâiz ilmini bilen kimse demektir.

FERMAN (فرمان): Üstü tuğralı olan ve altında bazı işaretler bulunan

Pâdişah emir ve iradesidir ki, berât, mensûr, irsad, tahsis, temlik fermanı gibi muhtevasına göre isim alır.

FETVÂ EMİNİ (امين الفتوى ، فتوى امينى) : Şeyhulislâm adına, sorulan soruların, fetvâların cevaplarını hazırlayan ve onları imza için Şeyhulislâma takdim eden kişidir.

FURÛZU MUKADDERE (الفروض المقدرة) : Nısf (yarım:1/2), rubu (dörtte bir:1/4), sülüs (üçte bir:1/3) gibi, nas ile takdir olunan, belirlenen hisseler demektir.

G-Ğ

GÂİB (الغائب) : Bk. Mefkud.

ĞAYBET-İ MUNKATI'A (الغيبة المنقطعة) : Bk. Mefkud.

ĞALLE (الغلة) : Ürün, mahsul, fayda ve gelir demektir

ĞURAMÂ TAKSİMİ (القسمة للفرعاء) : Borcun tamamına yetmeyen terikeyi alacaklıların, alacakları oranında aralarında pay etmektir.

H

HACB (الحجب) : Sözlükte men etmek ve bir şeyden alıkoymak anlamına gelen hacb, terim olarak, başka bir vârisin bulunmasından dolayı bir şahsı tamamen veya kısmen mîrastan men (mahrum) etmek demektir. Hacb-ı hırman ve hacb-ı noksan şeklinde ikiye ayrılır.

HACB-I HIRMAN (حجب الحرمان) : Bir vârisi mîrastan tamamen men etmek demektir.

HACB-I NOKSAN (حجب النقصان) : Bir vârisi mîrastan kısmen yani hissesini çoktan aza indirmektir.

HÂCİB (الحاجب) : Mîrasta, vârisi mîrastan mahrum eden, hisse almasına engel olan yani hacb eden kimsedir. Bk. Hacb.

HAKÎKÎ HAYAT (الحياة الحقيقية) : Gerçek hayat yani mûrisin ölümü anında vârisin sağ olması demektir.

HAKÎKÎ ÖLÜM (الموت الحقيقي) : Mûrisin gerçekten yani eceliyle ölmüş olmasıdır.

HÂNÛT (الحانوت) : Genel anlamda dükkan demektir. Meyhane manasına da gelir.

HATÂEN KATL (القتل الخطأ): Öldürme veya yaralama kastı olmadan bir insanı öldürmek, yani kasıtsız öldürmektir.

HATÂEN KATLE BENZEYEN KATİL

(القتل الذي يشبه الخطأ او ما اجري مجرى الخطأ) (Veya Hatâ mecrâsı-na na cârî katil): Hata sayılan öldürme, kasıtsız bir fiil ile vuku bulan katil, öldürmedir.

HAVÂŞÎ (حواشي): Asıl ve fer'in yani baba ve oğlun dışında kalan kardeşler, amcalar, halalar, dayılar ve teyzelere denir.

HAYAT (الحياة): Sağ olup, yaşamak anlamında olan hayat, "hakîkî hayat" ve "takdîrî hayat" şeklinde ikiye ayrılır.

HUNSÂ (الحنسى): Kendisinde erkeklik ve kadınlık organları bulunan veya hiç biri bulunmayan kimsedir. Ersellik.

HUNSÂ-YI MÜŞKİL (الحنسى المشكل): Hiç bir şekilde durumu belli olmayan hunsâdır.

HÜKMÎ ÖLÜM (الموت الحكي): Kaybolup, sağ veya ölü olduğu bilinmeyen kimsenin, hâkim tarafından ölümüne hükmolunmasına denir.

I

İBNIYYE (ابنة): Ölenin oğlunun kızı. Bk. Bintü'l-ibn.

İBNU'I-İBN (ابن الابن): Ölenin oğlunun oğlu.

İLM-İ FERÂİZ (علم الفرائض): Terikeye ait haklarla, terikedeki hakkı olan varisler ve hisseleri ve terikenin bu hisselerine göre taksiminden söz eden bir ilimdir.

İNTİKAL (الانتقال): Terikenin vârislere geçmesi, intikal etmesidir. "Şer'î intikal" ve "âdî intikal" şeklinde ikiye ayrılır.

İRS-MİRAS (الميراث , الارث): İntikal etmek, halef olmak, geçmek, devam etmek anlamlarına gelen irs, terim olarak, birinin malının diğerine halefiyet yoluyla geçmesi, intikal etmesi demektir.

İSTİHLÂS-I TERİKE (استخلاص التركة): Terikeyi kurtarmak, yani vârislerin, ölenin borca batmış terikesini, onun bütün borçlarını

ödeyerek kurtarmalarıdır.

K

- KÂDÎ (القاضي)**: Halk arasında meydana gelen ihtilaf ve anlaşmazlıkları halletmek için, yetkililer tarafından tayin edilen kişiye, hâkime denir. Bunun "Kadı" şeklinde söylenişi daha yaygındır.
- KÂDÎ ASKER (قاضي عسكر)**: Ordu kadısı demektir. Kazasker şeklinde söylenişi daha yaygındır. Rumeli Kazaskeri, Anadolu Kazaskeri gibi.
- KARÂBET-İ EB (القرابة من جهة الاب)**: Baba ve dedeler tarafından olan akrabalıktır. Ana-baba bir ve yalnız baba bir kardeşler ile fer'leri yakın ve uzak amcalar, halalar ve bunların fer'leri gibi.
- KARÂBET-İ ÜMM (القرابة من جهة الام)**: Ana ve büyük anala tarafından olan akrabalıktır. Ana bir kardeşler ve bunların fer'leri yakın ve uzak dayılar, teyzeler ve bunların fer'leri gibi.
- KARN (القرن)**: Devir, asır, yüz yıl demektir.
- KARNEN BA'DE KARNİN (قرنا بعد قرن)**: Devir devir, asır asır demektir ki, bu terim süreklilik ifade eder, fakat tertibe, sıraya delâlet etmez.
- KARZ-I HASEN (القرض الحسن)**: Fâizsiz ödünç para vermek anlamındadır.
- KATL (القتل)**: Ölüm olayını doğuran müessir bir fiildir.
- KATL-İ'AMD (القتل العمد)**: Öldürülmesi meşrû olmayan bir adamı yaralayan ve öldürücü âletlerden biriyle kasden ve haksız olarak öldürmektir.
- KAYYİM (الكيّم)**: Vakıf malını görüp gözetmek ve korumak için tayin olunan kimsedir. Mütevellie de kayyim denir.
- KAZASKER (قاضي عسكر)**: Kâdı-asker, ordu kadısı.
- KELÂLE (الكلالة)**: Kendisine vâris olacak baba ve çocuk bırakmadan ölen kimse, demektir.

KURBU DERECE (قرب درجة): Bk. Derece-i karâbet.

KUVVET-İ KARÂBET (قوة القرابة): Akrabalık ve ölüye yakınlıkta kuvvet demektir. Meselâ: Ana-baba bir kardeşin akrabalığının (yakınlığının) baba bir kardeşin akrabalığından kuvvetli olması gibi.

M

MAHCUB (المحجوب): Hacb olunan yani mîrastan kısmen veya tamamen mahrum kılınan kişi demektir.

MAHREC (المخرج), PAYDA: Terikenin kaç eşit parçaya bölüneceğini gösteren sayı, ortak payda demektir.

MAHREC-İ FURÛZ (مخرج الفروض): Vâislere taksim edilmesi gereken terikedir.

MECHÛLÛ'n-NESEB (مجهول النسب): Doğduğu yerde babası bilinmeyen kimsedir.

MEFKUD (المفقود): Kaybolup ölü veya sağ olduğu bilinmeyen kimse- dir. Buna gaybet-i munkatı'a veya gâib de denir.

MEVLÂ (المولى): Efendi, mâlik gibi anlamlara gelen mevlâ, âzâd eden ve âzâd olunan manalarına da gelir. Bulunduğu yere göre anlam kazanır. Çoğulu mevâlîdir.

MEVLA'I-'ITÂKA (مولى العتاقة): Erkek olsun, kadın olsun, bir köle veya câriyeyi âzâd eden kişi demektir. Âzâd edene "mu'tik", âzâd edilene de "mu'tak" veya "atîk" denir.

MEVLA'I-MUVÂLÂT (مولى المولاة): Velâ akdi yapan kişilerden "mavlâ-yı âlâ"dır.

MEVLÂ-YI A'LÂ (المولى الاعلى): Velâ akdini kabul eden şahıstır.

MEVLÂ-YI ESFEL (المولى الاسفل): Velâ akdinin yapılmasını isteyen kişidir.

MEVRÛS (الموروث): Vârise intikal eden mal demektir.

MEVT (الموت): Ölüm demektir. Mîrasta: 1) Hakîkî , 2) Hükmî ve 3) Takdîrî ölüm şeklinde üç türlü ölüm vardır.

MEZBÛR (المزبور، المزبورة): Bir yazıda daha önce adı geçen bir şahsı veya şeyi anlatmak için kullanılan bir kelimedir.

MUKARRUN LEH bi'n-NESEB 'ale'l-ĞAYR

(المتركه بالنسب على الغير): Ölen bir kimsenin, birinin nesebini, kendisinden başka bir kimseye isnad ederek akrabasından olduğunu ikrar (kabul) ettiği nesebi belli olmayan (mechûlü'n-neseb) kimse demektir. Meselâ: Bir kimse nesebi bilinmeyen bir şahsın, kendi kardeşi veya amcası olduğunu ikrar etse; o şahsın nesebini, birincide babasına, ikincide dedesine isnad etmiş olur.

MÛRİS (المورث): Mîras bırakan, ölen kimsedir. Bk. Müverris.

MUSÂ-BİH (الموصى به): Vasiyet olunan şey.

MUSÂ-LEH (الموصى له): Kendisine vasiyet olunan şahıs, lehine vasiyet edilen kimse.

MU'TAK (المعتق): Âzâd olunan köle.

MU'TİK (المعتق): Köle âzâd eden kimse.

MUVÂFAKAT bi'l-HUMUS (الموافقة بالحمس): İki sayı arasında beşte bir (1/5) nisbetinde tevâfuk var demektir; yani bu iki sayının, üçüncü bir sayı olan 5'e bölünebilme veya 5'le sadeleştirilebilme özelliğidir. Meselâ: 15'in beşte biri 3; 10'un beşte biri 2'dir. Bu durumda 5, bu iki sayının ortak böleni; kâsımını müşterekidir.

MÛLTEKÂ-YI NESEB, MÛLTEKA'n-NESEB

(ملحقى النسب): İki veya daha çok kimselerin neseblerinin birleştiği kişi demektir. Aşağıdaki şemada görüldüğü gibi, Fatma ve Veli ile Zeynep ve Ahmet'in neseblerinin birleştiği kişi yani mültekâ-yı nesepleri, dedeleri BEKİR'dir.

Bekir

Mustafa

Hüseyin

Fatma

Veli

Zeynep

Ahmet

MÛNÂSAHA (المناسحة): Terikenin taksiminden önce, vârislerden birinin veya birkaçının ölümü halinde -bölüşülmesi gereken terikeden-

bunlara (ölenlere) düşen hisselerin kendi vârislerine intikali demektir.

MÜŞTEREK MAHREC (المخرج المشترك): Bir mîras meselesindeki ortak paydaya denir. Misal:

1	3	
Rubu	Bâkî (K)	_____
Zevc	İbn	4 (Müşterek mahrec)

MÜVERRİS (المورث): Malı vârisine intikal eden meyyittir. Buna "mûris" yani mîras bırakan da denir.

N

NARH (نرخ): Farsça, satılık şeyin belirlenen fiatı demektir. Arapça "si'r" de bu anlamda kullanılır, çoğulu "es'âr" dır. "Tes'îr", narh, fiat koymak anlamındadır.

NESLEN BA'DE NESLİN (نسلا بعد نسل): Nesil, nesil demektir. Ebedîlik ifade eder; ancak tetibe, sıraya delâlet etmez.

NİSEB-İ A'DÂD (نسب الاعداد): Sayıların bir birine nisbeti, oranı. Sayılar arasında; temâsül, tedâhül, tevâfuk veya tebâyün şeklinde olan mukayesedir. İki sayı arasında bu dört nisbetten mutlaka biri bulunur. Bu terimlere bakınız.

R

RAKABE (الرقبة): Sözlükte boyun anlamına gelen rakabe, terim olarak, bir şeyin zâtına ve maddî varlığına dendiği gibi, köleye de rakabe denir.

REDD (الرد): Belli hisse sâhipleri yani ashâb-ı ferâiz hisselerini aldıktan sonra, kalanı alacak asabe yoksa ve terike de artmış ise, artan terikenin yine aynı mîrasçılara -hisselerine göre- geri verilmesidir.

REDDİYYE (الردية): Şahimlerin, yani hisselerin toplamı, mahreçten eksik olan mîras meselesidir.

REŞİD (الرَّشِيد): Fayda ve zara vâkîf, şer'in ve aklın dışında malını sarf ve israftan çekinen kimsedir.

RUBU' (الرَّبْع): Dörtte bir (1/4), nısfu'n-nısf, yarımın yarısı.

S

SÂKİT (السَّاطِط): Başka vârisin bulunmasından dolayı , mîrastan tamamen mahrum olan kimsedir. Dedenin (babanın babasının), babanın bulunması ile düşmesi, hisse alamaması gibi. Mîras meselesinde bu, "hisse alamaz" anlamına gelen "sâkıt" kelimesinin işâreti olan (ط) harfi ile gösterilir.

SEHİM (السَّهْم): Hisse, pay veya vârislerden her birinin terikeden almayı hak ettiği; nısf, sülüs, rubu'...gibi belli miktardaki maldır. Çoğulu sihâmdır.

SİCİL (السَّجَل): Esasında mahkemede, vak'alar, anlaşmalar ve hükümler gibi hususların kaydedildiği büyük deftere (kütük) denir. Sonraları ilan ve huccetlerin kaydına ait defter için de kullanılmıştır.

Sİ'R (السَّعْر): Bk. Narh.

SULBİYYE (الصُّلْبِيَّة): Bir kimsenin öz kız evladı.

SÜDÜS (السُّدُس): Altıda bir (1/6). Sülüsânın yarısının yarısı.

SÜLÜS (السُّلُوس): Üçte bir (1/3), sülüsânın yarısı.

SÜLÜSÂN (السُّلُوسَان): Üçte iki (2/3), sülüsün katı.

SÜMÜN (السُّمُون): Sekizde bir (1/8), yarımın (1/2) yarısının yarısı.

Ş

ŞEKİKA (الشَّكِيَّة): Bk. Uht le-hümâ.

ŞER'Î İNTİKAL (الانتقال الشرعي): Terikenin ferâiz hükümlerine göre vârislere geçmesi, intikal etmesidir.

ŞİBH-İ 'AMD (شِبْه الْعَمْد): Katli meşrû olmayan bir kimseyi, yaralayıcı olmayan âletlerden biri ile kasten öldürmektir. Sopa veya tokat

vurarak ya da birine aniden bağırıp, korkutarak öldürmek gibi.

T

TAKDİRÎ HAYAT (الحياة التقديرية): Ana rahminde bulunan çocuğun hayatı yani cenînin sağ olduğunu kabul etmektir.

TAKDİRÎ ÖLÜM (الموت التقديرى): Düşürmeden dolayı, cânîye ğurre gerektiren cenînin ölümüdür. Cenînin ölü olarak düşmesi sebebiyle, ölümü takdîrî ölüm sayılır.

TAPU (طابو): İtâat, inkıyat ve boyun eğmek gibi anlamlara gelen ve Türkçe olan bu kelime, terim olarak; arâzinin tefvîzi karşılığında peşin alınan para ve senede verilen isimdir.

TASHÎH-İ MES'ELE (تصحيح المسألة): Paydaları eşitleyerek her vârisin hisselerini küsürsüz olarak bulma işlemine denir. Misal:

1			5	
Südüs			Kalan(K)	
Eb	İbn	İbn		6
2	5	5		<u>2</u>
				12

Bu meselede kalan sayı (5) iki oğul arasında küsürsüz bölünemediğinden, oğulların sayısı olan (2) ile mahrec (6) çarpılır, çıkan sayı (12), yeniden hisselerine göre bölüştürülür ve vârisler paylarını küsürsüz olarak almış olurlar.

TA'SİB (التصيب): Bir kimseyi asabe yapmaya veya bir şahsa asabe mîrası vermeye ta'sîb denir.

TEBÂYÜN (التباين): Bir (1) sayısından başka ortak bölenleri olmayan iki sayı arasındaki bölünemezlik, mübâyenet, zıtlıktır. Buna "tebâyünü a'dâd" da denir.

TEBERRU' (التبرع): Verilmesi vâcip olmayan bir şeyi diğer bir kimseye vermek ve ihsan etmektir. Bu hibe, sadaka, hediye ve ibahayı da içine alır.

TEBENNÎ (العنبي): Bir kimsenin bir erkek ve kız çocuğunu evlad edinmesidir. İslâm'da evlad edinme yoktur.

TECHÎZ-TEKFÎN (التجهيز , التكنين): Ölüyü kefenlemek ve defnetmektir.

TEDÂHÛL (التداخل): İki sayıdan birinin diğeriyle küsürsüz bölünmesidir. 3 ve 9 sayıları gibi. Çünkü 9, 3 ile küsürsüz bölünebilir; küçük sayı büyüğün böleni ve cüz'üdür.

TEF'VÎZ (التفويض): Sözlükte, birinin işini bir başkasına havale etmek anlamında olan tef'vîz, arâzi istilahında, mîrî arâzinin tasarruf hakkını artırma (müzâyede) veya takdir edilen bir bedelle bir şahsa ihale etmek, terk etmektir.

TEHÂRÛC (التخرج): Vârislerden bir veya birkaçının, terikeden belli bir miktar mal veya bir şey üzerine anlaşarak terikeden çekilip çıkması demektir.

TEMÂSÛLÛ A'DÂD (قائل الاعداد): İki sayının bir birine eşit olması.

TEKFÎN (التكنين): Cenâzeyi kefenlemektir. Bk. Techîz.

TERİKE (التركة): Ölünün geride bıraktığı mal ve haklar veya ölünün bıraktığı ve aynında başkalarının hakkı bulunmayan mallardır.

TESEBBÛBEN KATL (التعلل بسبب): Bir adamın ölümüne sebep olmaktır. Bir kimsenin izinsiz olarak kamuya ait bir yola veya başkasının arsasına bir kuyu kazıp, bir şahsın bu kuyuya düşüp ölmesi gibi. Burada kuyuyu kazın diğeri ölümüne sebep oluyor.

TES'ÎR (التسعير): Fiat koymak. Bk. Narh.

TEVÂFUK (التوافق): İki sayıdan birinin diğeri ile bölünemeyip, üçüncü bir sayı ile bölünebilmesidir. Bu üçüncü sayı bu ikisinin ortak bölenidir. Meselâ: 6 ile 4 sayıları bir birine küsürsüz bölünemez Fakat her biri bir başka sayı ile bölünebilir. Bu üçüncü sayı 2'dir. $6 : 2 = 3$; $4 : 2 = 2$ gibi.

TEVÂFUKU A'DÂD (توافق الاعداد): Bk. Tevâfuk.

TEVÂRÛS (التوارث): Bir ölünün malına halef olma yoluyla mâlik ol-

maktır.

TEVRÎS (العرث): Ölünün bir kimseyi vâris ve halef kılmasıdır.

U

UHT LE-HÜMÂ (اخت لهما): Ana-baba bir kız kardeş (şakîka).

UHT Lİ-EB (اخت لاب): Baba bir kız kardeş.

USÛBE (العصبة): Asabe olmak.

USÛBET-İ MÜŞTEREKE (العصبة المشتركة): Ortaklaşa asabe olmak. Belirli hisse sahipleri (ashâb-ı ferâiz) hisselerini aldıktan sonra, iki veya daha fazla kimselerin asabe yoluyla kalan malı almalarıdır. Misal:

3	4	17		
Sümün	Südüs	Kalan (K)		
Zevce	Ana	Oğul	Kız	24
9	12	51		<u>3</u>
		34	17	72

ÜMMÜ'I-EB (ام الاب): Ölenin babasının anası (nine).

ÜMMÜ'I-ÜMM (ام الام): Ölenin anasının anası (nine).

V

VELÂÜ'I-ITÂKA (ولاء العتاقة): Köle âzâd etmeden doğan velâ, yani köle âzâd edenin, âzâd ettiği kölenin ölümü halinde -yakın ve uzak akrabası olmadığı takdirde- ona vâris olması, demektir.

VELÂÜ'I-MÜVÂLÂT (ولاء الموالاة): Anlaşma veya akitleşmeden doğan velâ, yani vâris olma demektir.

VERÂSET (الوراثة): Bk. Tevârüs.

VERESE (الورثة): Ölüye vâris olanlar demektir. Vâris'in çoğuludur.

Z

ZEVİ'I-ENSÂB (ذوي الانساب): Ölünün neseb yönünden akrabası.

ZEVİ'I-ERHÂM (ذوي الارحام): Bk. Zû-rahim.

ZÛ-RAHİM , ZÎ-RAHİM (ذى رحم ، ذو رحم): Ne asabe ve ne de belirli hisse sahibi olmayan; teyze, hala, kızın oğlu ve ananın babası gibi kan hısımlarına denir. Çoğulu zevi'l-erhâm'dır.

Bibliyografya:

- Ali Himmet Berki, *İslâm Hukukunda Ferâiz ve İntikal* (Sadeleştiren: İrfan Yücel), 2. Baskı, Ankara:Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1985.
- *Istilah ve Tabirler* (Vakıfla ilgili), 2. Baskı, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1965.
- Ö.Nasûhi Bilmen, *Hukuku İslâmiyye ve Istilâhâtı Fıkhıyye Kamusu*, V. Cilt, İstanbul : Bilmen Yayınları, 1969.
- Sa'dî Ebu Ceyb, *el-Kâmusu'l-fikhî*, 2. Baskı, Dimaşk: 1408/1988.
- Hilmi Ergüney, *Türk Hukukunda Lügat ve Istilahlar*, İstanbul: 1973.
- Muhammed Ravvâs Kal'acı - Sâdık Kunevbî, *Mu'cemü lüğati'l-fukahâ*, 2. Baskı, Beyrut :1408/1988.
- Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, İstanbul:1974.
- Nâsır b. Abdisseyid Mutarrızî, *el-Muğrib fi tertîbi'l-mu'rib* (Tah: Sadi Çögenli), Erzurum: 1986 (Basılmamış doktora tezi).
- Muhammed el-Emîn ed-Darîr Sıddık, *el-Mîras fi's-erî'ati'l-İslâmiyye*, Sudan ? Matbaatü'l-kemâliyye: 1384/1964.
- Muhammed b. Ali Tehânevî, *Keşşâfu istilâhâtı'l-fünûn* I-II, İstanbul: Kahraman Yayınları, 1984 (Kelküta 1862'den ofset).